

Міністерство освіти і науки України

Економічний аналіз

Методичні вказівки до практичних занять
для здобувачів освітньо-професійного ступеня
«фаховий молодший бакалавр»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Ковель 2024

Вступ

Економічний аналіз є конкретною методологічною дисципліною. На його основі вивчаються основні закономірності розвитку народного господарства країни, а також окремих його галузей та підприємств.

Роль економічного аналізу полягає в оцінюванні діяльності господарюючих суб'єктів, виявленні та обчисленні величини невикористаних резервів.

Проведення аналізу має сприяти поліпшенню управління підприємством, зміцненню його ринкових засад і подальшому зростанню ефективності його діяльності.

Ефективність виробництва на підприємстві тісно пов'язана з проблемою економії всіх видів ресурсів, бо вони є обмеженими. Рациональне використання трудових і виробничих ресурсів є важливим резервом підвищення ефективності виробництва, збільшення обсягів виробництва продукції, підвищення продуктивності праці та фондівіддачі. Частина витрат, які утворюють собівартість продукції, пов'язані з використанням факторів виробництва, що веде до зниження собівартості одиниці продукції і до збільшення прибутків підприємства.

В цих умовах центр економічної діяльності переміщується до основної ланки всієї економіки підприємства. Саме на цьому рівні створюється необхідна суспільству продукція, надаються послуги. На підприємстві зосереджені найбільш кваліфіковані кадри. Тут вирішуються питання економічних витрат ресурсів, застосування високопродуктивної техніки та намагаються знизити витрати до мінімальних.

Практична робота №1

Тема: Елімінування як метод розрахунку впливу факторів.

Спосіб ланцюгових підстановок

Мета: Навчитися проводити розрахунок впливу факторів способом ланцюгових підстановок.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Вибір технічних прийомів аналізу здебільшого залежить від характеру зв'язків між явищами. Якщо взаємозв'язок між результативним показником та факторами, що його визначають, має функціональний характер, в аналітичній практиці використовують прийоми *елімінування* (від латинського слова *eliminare* — виключати, усувати). Суть цього метода полягає у тому, що, абстрагуючись від взаємовпливу факторів, послідовно розглядається вплив кожного фактора на результативний показник за незмінності інших факторів. У практиці економічного аналізу застосовують кілька способів елімінування:

- спосіб ланцюгових підстановок;
- спосіб абсолютних різниць;

— спосіб відносних різниць.

Хоча всі способи елімінування різняться методикою розрахунків, проте вони дають однакові результати, оскільки ґрунтуються на одному й тому самому принципі. Незначні відхилення можуть бути зумовлені неточністю підрахунків (заокруглення).

Спосіб ланцюгових підстановок. Він є найуніверсальнішим і використовується для розрахунку впливу факторів в усіх типах факторних моделях. Цей спосіб полягає у визначенні впливу окремих факторів на зміну величини результативного показника з допомогою поступової заміни базисної величини кожного факторного показника у факторній моделі на фактичну величину у звітному періоді. З метою визначення факторів будують таблицю, в якій зліва направо зазначаються всі необхідні фактори, починаючи з кількісних і закінчуючи якісним. Потім наводиться “добуток факторів”, або результативний показник, і, нарешті, графа для розрахунку величини впливу факторів. У першій рядок таблиці (нульова підстановка) записують планові, або базові, показники. Для розрахунку впливу першого фактора проводять заміну його з планової (базової) величини на фактичну, а інші дані залишають незмінними. Різниця між одержаним розрахунковим показником (D_1) і плановим (базовим) становить величину першого фактора ($D_1 - D_n$). Для розрахунку другого фактора його величину у другій підстановці також замінюють на фактичну (перший фактор тут і далі залишається також на фактичному рівні), а величину впливу аналізованого фактора, визначають як різницю між другим і першим розрахунковими показниками ($D_2 - D_1$). Така процедура заміщення величини вихідних планових показників на фактичну величину здійснюється доти, поки в останньому рядку не

будуть всі фактичні значення факторів, що вивчаються, а їхня величина впливу не буде визначена як відповідна різниця розрахункових добутків факторів.

Такий процес розрахунку чотирьох факторів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Схема виявлення впливу факторів способом ланцюгових підстановок

Номер підстановки та назва фактора	Фактори, які впливають на показник				Добуток факторів	Величина впливу фактора
	1-й	2-й	3-й	4-й		
Нульова підстановка	П	П	П	П	D_0	—
Перша підстановка, перший фактор	Ф	П	П	П	D_1	$D_1 - D_0$
Друга підстановка, другий фактор	Ф	Ф	П	П	D_2	$D_2 - D_1$
Третя підстановка, третій фактор	Ф	Ф	Ф	П	D_3	$D_3 - D_2$
Четверта підстановка, четвертий фактор	Ф	Ф	Ф	Ф	D_4	$D_4 - D_3$

Примітка:

1. Умовні позначення: П — планове значення; Ф — фактичне значення.
2. 1-й, 2-й, 3-й — кількісні фактори, 4-й (останній) — якісний фактор.

Отже, за умови дії чотирьох факторів здійснюється чотири підстановки (не враховуючи нульову), величина кожного фактора визначається як різниця нового розрахункового показника та попереднього.

3. Завдання

3.1. Розрахувати розрахункові показники для розрахунку впливу факторів.

3.2. Провести аналіз використання трудових ресурсів, та зміни товарної продукції за базовий і звітні роки.

3.3. Розрахувати вплив факторів на зміну товарної продукції.

3.4. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 1.1.

№	Показник	За планом			Фактично		
		I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1	Товарна продукція за місяць, тис.грн.	500	400	450	477,4	420,5	434,3
2	Середньооблікова чисельність робітників, осіб	250	100	150	200	110	145
3	Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-годин	40000	40000	40000	30800	35950	38400
4	Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино-днів	5000	5000	5000	4400	4793	4923

4. Порядок виконання роботи

4.1. Для проведення аналітичних розрахунків заповнити таблицю 1.2.

4.2. Визначити, які фактори впливають на обсяг товарної продукції.

4.3. Провести розрахунок факторів табличним методом (таблиця 1.3).

Вихідні дані для розрахунку факторів.

№	Показник	За планом	Фактично	Відхилення від плану	% виконання плану
1	Товарна продукція за місяць, тис.грн.				
2	Середньооблікова чисельність робітників, осіб				
3	Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино- годин				
4	Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками людино- днів				
5	Середнє число днів роботи одного робітника				
6	Середня тривалість робочого дня, год				
7	Виробіток одного робітника, грн.:				
	а). середньомісячний				
	б). середньодобовий				
	в). середньогодинний				

Розрахунок факторів способом ланцюгових підстановок

Номер підстановки та назва факторів	Чисельність робітників	Середня кількість днів роботи одного робітника	Середня тривалість робочого дня, год.	Середньо годинний виробіток, грн.	Обсяг товарної продукції, тис.грн.	Величина впливу фактора, тис.грн.
Нульова підстановка						
1. Вплив чисельності робітників						
2. Вплив середнього числа днів роботи одного робітника						
3. Вплив середньої тривалості робочого дня						
4. Вплив середньогодинн ого виробітку						
Разом						

5. Контрольні питання

5.1. Від чого залежить вибір технічних прийомів аналізу?

5.2. Що таке “елімінування”?

5.3. Які прийоми відносять до прийомів елімінування?

- 5.4. У чому полягає суть та значення способу ланцюгових підстановок?
- 5.5. Як проводиться розрахунок впливу факторів методом ланцюгових підстановок?

Практична робота №2

Тема: Елімінування як метод розрахунку впливу факторів.

Спосіб абсолютних різниць

Мета: Навчитися проводити розрахунок впливу факторів способом абсолютних різниць.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

В практиці економічного аналізу найчастіше використовують спосіб абсолютних різниць, надійний і найменш трудомісткий. Цей спосіб є спрощеним варіантом способу ланцюгових підстановок. Розрахунки, які проводяться в таблиці ланцюгових підстановок, можуть бути спрощені, якщо в кожній підстановці змінити абсолютне значення фактора, що розраховується відхиленням його фактичної величини від базової (планової). Вплив різниць на загальне відхилення визначають у

тій же послідовності, що й ланцюгові підстановки, але величину відхилення отримують відразу в підсумку кожного розрахунку.

Такий процес розрахунку чотирьох факторів наведено в таблиці 2.

Таблиця 2.

Схема виявлення впливу факторів способом абсолютних різниць.

Номер підстановки та назва фактора	Фактори, які впливають на показник				Добуток факторів	Величина впливу фактора
	1-й	2-й	3-й	4-й		
Нульова підстановка	П	П	П	П	D_0	—
Перша підстановка, перший фактор	Р	П	П	П	—	D_1
Друга підстановка, другий фактор	Ф	Р	П	П	—	D_2
Третя підстановка, третій фактор	Ф	Ф	Р	П	—	D_3
Четверта підстановка, четвертий фактор	Ф	Ф	Ф	Р	—	D_4
П'ята підстановка	Ф	Ф	Ф	Ф	D_5	—

Примітка:

1. Умовні позначення: П — планове значення; Ф — фактичне значення; Р — різниця між фактичною і базовою величиною порівняльного показника.
2. 1-й, 2-й, 3-й — кількісні фактори, 4-й (останній) — якісний фактор.

3. Завдання

3.1. Використовуючи дані попередньої роботи розрахувати вплив факторів методом абсолютних різниць.

3.1.1. Табличним методом;

3.1.2. Використовуючи відхилення по кожному фактору.

3.2. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

наведено в таблиці 1.1.

4. Порядок виконання роботи

4.1. Використовуючи вихідні дані для розрахунку факторів заповнити таблицю 2.1.

4.2. Провести розрахунок факторів табличним методом (таблиця 2.1).

4.3. Виконати розрахунок впливу факторів, використовуючи відхилення.

Таблиця 2.1.

Розрахунок факторів способом абсолютних різниць

Номер підстановки та назва факторів	Чисельність робітників	Середня кількість днів роботи одного робітника	Середня тривалість робочого дня, год.	Середньо годинний виробіток, грн.	Обсяг товарної продукції, тис.грн.	Величина впливу фактора, тис.грн.
Нульова підстановка						—
1. Вплив чисельності робітників					—	
2. Вплив середнього числа днів роботи одного робітника					—	
3. Вплив середньої тривалості робочого дня					—	
4. Вплив середньогодинного виробітку					—	
П'ята підстановка						—
Разом						

Використовуючи відхилення по кожному фактору, виконаємо розрахунок впливу факторів:

1. Вплив зміни чисельності робітників:
2. Вплив зміни числа днів, відпрацьованих одним робітником:
3. Вплив зміни тривалості робочого дня:
4. Вплив зміни середньогодинного виробітку:
5. Сумарний вплив факторів:

5. Контрольні питання

- 5.1. Яким чином можуть бути спрощені розрахунки, які проводяться методом ланцюгових підстановок?
- 5.2. В чому полягає суть та значення метода абсолютних різниць?
- 5.3. Яка техніка використання даного способу?

Практична робота №3

Тема: Аналіз асортименту і структури випуску продукції

Мета: Навчитися проводити аналіз асортименту і структури випуску продукції.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Одним із важливих напрямів деталізації обсягу випуску продукції є вивчення його в асортиментно-структурному розрізі. При цьому слід ураховувати, що підприємство має чітку предметну, а отже, й галузеву спеціалізацію. Її визначають ще за організації підприємства, але асортимент продукції з часом може змінюватися. Процес постійного оновлення асортименту є важливою складовою маркетингової політики сучасного підприємства.

Під **асортиментом** розуміють перелік усіх видів продукції, що виробляється, із зазначенням обсягів випуску. Вужчим поняттям є **номенклатура** випуску, яка характеризує тільки кількість і різноманітність продукції. І нарешті, **структура** — це співвідношення (здебільшого у відсотках) окремих виробів у загальному обсязі виробництва. Зміна асортименту проти планового веде до асортиментних, а структури випуску — структурних зрушень. Ці явища завжди пов'язані одне з одним, а тому ми кажемо про асортиментно-структурні зрушення у випуску продукції.

Розрахунок показників виконання плану за асортиментом здійснюють трьома способами.

Перший спосіб — “спосіб найменшого числа”. Його суть полягає у виборі меншої із двох сум. Інакше кажучи, береться фактична сума, проте за умови, що вона не перевищує планового завдання. Отож, *коефіцієнт асортиментності* (K_{ac}) дорівнює співвідношенню загальної суми, зарахованої у виконання плану до загальної планової суми.

За *другого способу* як загальний показник беруть найменший відсоток виконання плану щодо всіх виробів.

Третій спосіб базується на співвідношенні кількості виробів, щодо яких план виконано повністю, і загальної кількості планових позицій. Цей показник тісно пов'язаний з номенклатурою продукції, а тому його називають *коефіцієнтом номенклатурності* (K_n).

Нерівномірність виконання плану з окремих видів продукції призводить до негативних змін її структури. Дотримання планової структури — це дотримання у фактичному обсязі випуску продукції запланованих співвідношень між окремими її видами.

Проте за сучасних умов більший інтерес становить вплив структурних (частіше асортиментно-структурних) зрушень на ключові показники підприємства.

Рис.1. Схема впливу асортиментно-структурних зрушень на головні показники підприємства.

Розрахунки впливу фактора асортиментно-структурних зрушень у виробництві та можливих інших факторів на обсяг товарної продукції

виконують методом ланцюгових підстановок, або методом абсолютних різниць.

3. Завдання.

3.1. За даними таблиці 3.1 проаналізувати виконання плану за асортиментом трьома способами.

3.2. Порівняти результати проведених розрахунків.

3.3. Зробити свої висновки.

3.4. Проаналізувати структуру випуску продукції.

3.5. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 3.
(тис.грн.)

Вид продукції	За планом			Фактично		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
А	1600	1500	1700	1570	1450	1710
Б	2100	230	2100	2150	250	2200
В*	400	2500	345	400	2100	—
Г	900	340	100	1081	—	150
Д	—	1100	450	—	990	500
Ж*	500	975	1100	349	1000	1300
З	700	430	540	686	450	—
Інша продукція (6 видів)**	2200	1195	2450	2264	1200	2500
Усього	8400	8270	8785	8500	7440	8360

Примітка: * “В” і “Ж” — нові види продукції;

** — усі планові завдання щодо окремих видів продукції виконано.

4. Порядок виконання роботи.

4.1. Заповнити таблицю 3.1.

4.2. Для виконання завдання 3.4. заповнити таблицю 3.2.

4.3. Провести необхідні розрахунки.

Таблиця 3.1.

Виконання плану виробництва продукції за асортиментом

(тис.грн.)

Вид продукції	За планом	Фактично	Виконання плану, %	Зараховується у виконання плану
А				
Б				
В*				
Г				
Д				
Ж*				
З				
Інша продукція (6 видів)**				
Усього				

Таблиця 3.2.

Виконання плану виробництва за структурою.

Вид продукції	Випуск продукції у звітному періоді				Фактичний обсяг продукції за плановою структурою (підсумок гр.4·гр.3)	Залікова сума
	За планом		Фактично			
	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн	питома вага, %		
А						
Б						
В						

Г						
Д						
Ж						
З						
Інші						
Усього						

5. Контрольні питання.

- 5.1. Як проводиться аналіз асортименту та структури випуску продукції?
- 5.2. Який порядок розрахунку коефіцієнтів асортиментності та структури випуску продукції?
- 5.3. Назвіть основні причини асортиментно-структурних зрушень під час виробництва продукції.
- 5.4. На які показники можуть впливати асортиментно-структурні зрушення?

Практична робота №4

Тема: Аналіз використання робочого часу робітниками підприємства

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу ефективності використання робочого часу на підприємстві.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.

- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Кількісною характеристикою використання робочої сили є показники тривалості робочого часу. Як показує статистика, загальна величина робочого часу протягом року має сталу тенденцію до зменшення.

Використання робочого часу по категоріях робітників звичайно аналізується за допомогою таких двох показників:

1. Середня кількість днів, відпрацьованих робітником за звітний період (місяць, квартал, рік);
2. Середня тривалість робочого дня (зміни).

Ці показники можна обчислити на підставі даних звіту підприємства з праці.

Перший показник, який характеризує тривалість робочого періоду в днях (явочні дні), залежить від таких факторів:

- кількість вихідних і святкових днів;
- кількість днів чергової відпустки;
- інші види відпусток, передбачені законодавством;
- кількість днів непрацездатності;
- неявка на роботу із дозволу адміністрації;
- прогули;
- інші.

Тривалість робочого дня (зміни) робітника визначають такі фактори:

- величина нормативного робочого тижня;
- час простою упродовж дня, зафіксований в обліку;
- час понадурочної роботи (збільшує величину показника);
- час інших скорочень робочого дня, передбачених законодавством.

3. Завдання

3.1. Використовуючи вихідні дані визначити:

3.1.1. Ефективність використання робочого часу;

3.1.2. Сумарні втрати робочого часу;

3.1.3. Обсяг продукції, яка недоодержується в результаті втрат робочого часу:

а) в результаті цілоденних простоїв;

б) в результаті внутрішньозмінних втрат робочого часу.

3.2. Проаналізувати ефективність використання робочого часу.

3.3. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 4.

№	Показники	План	Звіт
1	Обсяг товарної продукції, тис. грн	1512	1516
2	Середньоспискова чисельність робітників, чол	130	125
3	Відпрацьовано людино-днів	31200	28875
4	Заплановані неявки, людино-днів	2600	2500
5	Неплановані неявки, людино-днів	—	1125
	— цілозмінні простої	—	625
	— прогули	—	500
6	Святкові і вихідні, людино-днів	13650	13125
7	Всього людино-днів явок і неявок	47450	45625
8	Відпрацьовано людино-годин	246480	222336

9	Внутрішньозмінні втрати робочого часу, людино-годин	—	5725
10	Втрати робочого часу по причинах відхилень від нормальних умов роботи, людино-годин	—	1100

4. Порядок виконання роботи

4.1. Для проведення роботи заповнити таблицю 4.1.

4.2. Розрахувати необхідні показники, дані занести в таблицю.

4.3. Розрахувати вплив факторів на обсяг товарної продукції.

Таблиця 4.1.

№	Показники	Плану	Звіту	Абсолютне відхилення
1	2	3	4	5
1	Обсяг товарної продукції, тис. грн			
2	Середньоспискова чисельність робітників, чол			
3	Відпрацьовано людино-днів			
4	Заплановані неявки, людино-днів			
5	Неплановані неявки, людино-днів			
	— цілозмінні простої			
	— прогули			
6	Святкові і вихідні, людино-днів			
7	Всього людино-днів явок і неявок			
8	Відпрацьовано людино-годин			
9	Внутрішньозмінні втрати робочого часу, людино-годин			
10	Втрати робочого часу по причинах відхилень від нормальних умов			

	роботи, людино-годин			
11	Середнє число днів роботи одного робітника			
12	Тривалість робочого дня, год.			
13	Середньогодинний виробіток одного робітника, грн.			

5. Контрольні питання

- 5.1. Як дослідити використання робочого часу?
- 5.2. Від яких факторів залежить показник, який характеризує тривалість робочого періоду в днях?
- 5.3. Які фактори визначають тривалість робочого дня (зміни)?
- 5.4. До чого призводить неефективне використання робочого часу?
- 5.5. Ваші пропозиції щодо більш ефективного використання робочого часу.

Практична робота №5

Тема: Аналіз впливу зміни чисельності робітників і продуктивності праці на обсяг товарної продукції

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу впливу зміни чисельності робітників і продуктивності праці на обсяг товарної продукції.

1. Хід роботи.

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній співпорядкованості.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.

- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Для характеристики стану використання на підприємстві трудових ресурсів і виявлення резервів збільшення обсягу виробництва та підвищення рентабельності роботи треба проаналізувати показники, пов'язані з рухом, якістю робочої сили, її продуктивністю, а також її вартістю.

Аналіз чисельного складу працівників підприємства у динаміці дає змогу дійти висновків щодо того, який вплив справляє на продуктивність праці, обсяг виробництва та інші показники роботи зміна питомої ваги робітників у загальній кількості працюючих в основному виробництві, частка допоміжних робітників у загальній кількості робітників та інші структурні показники чисельного складу підприємства.

Показники продуктивності праці характеризують якісний бік використання робочої сили на підприємстві. Більш того, продуктивність праці прийнято за один із найважливіших узагальнюючих показників діяльності кожного підприємства.

Продуктивність праці визначається двома показниками:

1. Кількістю продукції, випущеної за одиницю робочого часу;
2. Кількістю часу, витраченого на виготовлення одного виробу (трудомісткість продукції).

Продуктивність праці визначають як у натуральному, так і в грошовому вимірах. Натуральні вимірники використовують там, де виробляють один вид продукції або декілька дуже схожих виробів.

Грошовий вимірник має універсальний характер і може бути використаний на будь-якому підприємстві, галузі тощо.

3. Завдання

3.1. На основі вихідних даних розрахувати вплив факторів на випуск продукції:

3.1.1. Вплив зміни чисельності робітників;

3.1.2. Вплив зміни середньорічного виробітку одного робітника.

3.2. Визначити резерви зростання випуску продукції.

3.3. Зробити свої висновки.

Вихідні дані.

Таблиця 5.

№	Показники	За планом			Фактично		
		I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1	Товарна продукція, тис. грн.	1320	1350	1400	1323	1365	1380
2	Кількість працівників, осіб	178	160	180	171	162	178
3	З них робітників, осіб	150	153	171	140	158	170

4. Порядок виконання роботи.

4.1. Для проведення роботи заповнити таблицю 5.1.

4.2. Розрахувати необхідні показники, дані занести в таблицю.

Таблиця 5.1.

№	Показники	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення
1	Товарна продукція, тис. грн.			
2	Кількість працівників, осіб			

3	З них робітників, осіб			
4	Середньорічний виробіток, грн			
	а) одного працівника			
	б) одного робітника			
5	Питома вага робітників у складі промислово- виробничого персоналу, %			

5. Контрольні питання

- 5.1. Які основні об'єкти аналізу ефективності використання трудових ресурсів?
- 5.2. За якими показниками аналізується чисельний склад працівників?
- 5.3. Як проаналізувати продуктивність праці на підприємстві?

Практична робота №6

Тема: Аналіз впливу трудових факторів на виконання програми випуску продукції. Підрахунок резервів збільшення обсягу продукції за рахунок факторів праці

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу впливу трудових факторів на виконання програми випуску продукції.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній співпорядкованості.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.

1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.

1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Успішне виконання підприємствами планів з виробництва, відвантаження і реалізації продукції залежить від багатьох факторів, які можна згрупувати у три великі групи:

- фактори живої праці;
- фактори засобів праці;
- фактори предметів праці.

Результати господарської діяльності підприємств передусім визначаються забезпеченістю та ефективністю використання живої праці - найактивнішого фактора процесу виробництва. Найважливішим ресурсом підприємства є його працівники, які цілеспрямовано використовують усі інші ресурси для виробництва продукції.

Тому аналіз використання трудових ресурсів є одним з напрямів економічної роботи на підприємстві, мета якого - виявити резерви підвищення ефективності виробництва за рахунок збільшення його обсягу при кращому використанні трудових ресурсів.

3. Завдання

3.1. На підставі вихідних даних розрахувати вплив факторів на відхилення фактичної продуктивності праці від планової:

3.1.1. Зміна питомої ваги робітників у складі промислово - виробничого персоналу;

3.1.2. Зміна середньорічного виробітку одного робітника:

3.1.2.1. Зміна кількості відпрацьованих днів одним робітником;

3.1.2.2. Зміна тривалості робочого дня;

- 3.1.2.3. Зміна середньогодинного виробітку одного робітника;
- 3.2. Знайти резерви зростання середньорічного виробітку одного робітника.
- 3.3. Розрахувати вплив факторів на обсяг товарної продукції внаслідок використання тільки категорії робітників:
- 3.3.1. Зміна кількості робітників;
- 3.3.2. Зміна відпрацьованих одним робітником днів за рік;
- 3.3.3. Зміна середньогодинного виробітку одного робітника.
- 3.4. За даними аналізу трудових факторів та їх впливу на обсяг продукції вказати можливі резерви зростання виробництва.
- 3.5. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 6

№	Показники	За планом	Фактично
1	Товарна продукція, тис.грн.		
	I-й варіант	1320	1323
	II-й варіант	1350	1365
	III-й варіант	1400	1380
2	Кількість працівників, осіб		
	I-й варіант	178	171
	II-й варіант	160	162
	III-й варіант	180	178
3	З них робітників, осіб		
	I-й варіант	150	140
	II-й варіант	153	158
	III-й варіант	171	170

4	Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками:		
	а) людино-днів	33000	29400
	б) людино-годин	264000	220500

4. Порядок виконання роботи

4.1. Для проведення роботи заповнити таблицю 6.1.

4.2. Розрахувати необхідні показники, дані занести в таблицю.

Таблиця 6.1

№	Показники	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	% виконання плану
1	Товарна продукція, тис.грн.				
2	Кількість працівників, осіб				
3	З них робітників, осіб				
4	Загальна кількість відпрацьованих усіма робітниками:				
	а) людино-днів				
	б) людино-годин				
5	Кількість відпрацьованих днів одним робітником				
6	Тривалість робочого дня, год.				
7	Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником				
8	Середньорічний виробіток, грн:				
	а) одного працівника				

	б) одного робітника				
9	Середньоденний виробіток одного робітника, грн.				
10	Середньогодинний виробіток одного робітника, грн.				

5. Контрольні питання

- 5.1. Яка мета аналізу використання трудових ресурсів?
- 5.2. Назвіть основні трудові фактори збільшення обсягу випуску продукції?
- 5.3. Які технічні прийоми застосовують для аналізу використання робочого часу і продуктивності праці?

Практична робота №7

Тема: Аналіз чисельності, складу та руху робочої сили на підприємстві

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу чисельності, складу та руху робочої сили на підприємстві.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній співпорядкованості.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Результати господарської діяльності залежать передовсім від ефективності використання живої праці — найбільш активного і, власне, вирішального фактора виробництва. Забезпеченість підприємства необхідними трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий рівень продуктивності праці сприяють збільшенню обсягів виробництва продукції, ефективному використанню обладнання, машин, механізмів, зниженню собівартості та зростанню прибутку.

Основними показниками використання трудових ресурсів є дані про чисельність персоналу різних категорій і професій, його кваліфікацію та освітній рівень, відомості про рух особового складу підприємства.

Працівники підприємства за характером участі у виробничому процесі розподіляються на працівників основної діяльності, які зайняті безпосередньо виготовленням продукції, і невиробничий персонал, що зайнятий в обслуговуючих та інших господарствах.

Однією з важливих умов успішної роботи підприємства є постійний склад робітників. Найвідповідальнішим етапом аналізу забезпеченості підприємства робочою силою є вивчення її руху. Рух робітників характеризують наступні коефіцієнти:

1. *Коефіцієнт обігу з прийому* визначають як співвідношення числа всіх прийнятих робітників до їх середньоспискової чисельності.

2. *Коефіцієнт обігу зі звільнення* визначають як співвідношення числа звільнених працівників до їх середньоспискової чисельності.

3. *Коефіцієнт загального обігу* визначають як співвідношення чисельності прийнятих і звільнених до середньоспискової чисельності.

4. *Коефіцієнт плинності кадрів* визначають як співвідношення робітників, звільнених за власним бажанням і за порушення трудової дисципліни до середньоспискової чисельності.

3. Завдання

3.1. Проаналізувати структуру трудових ресурсів підприємства.

3.2. Проаналізувати рух робочої сили на підприємстві.

3.3. Розрахувати коефіцієнти, які характеризують рух робітників.

3.4. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 7

Структура трудових ресурсів підприємства

Категорії персоналу	Персонал основної діяльності, кількість осіб.								
	Минулий період			За планом			Фактично		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
Працівники основної діяльності всього	1400	1500	1600	1390	1450	1600	1340	1400	1650
у т.ч.:									
- робітники	1010	1000	1400	1000	950	1400	958	900	1430
- службовці	390	500	200	390	500	200	382	500	220
із них:									
- керівники	15	20	30	15	18	30	10	10	30
- спеціалісти	375	480	170	375	482	170	372	490	190

Рух робочої сили на підприємстві

Показник	Минулий період			Звітний період		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1. Середньоспискова чисельність працівників, осіб	1400	1500	1600	1340	1400	1650
2. Прийнято на роботу нових працівників протягом року	100	110	95	90	105	100
3. Вибуло працівників	86	95	90	100	100	95
у т.ч. з причин:						
а) призов до армії, вибуття на навчання, вихід на пенсію та з інших причин, передбачених законом	38	20	15	20	10	20
б) з власного бажання	44	70	70	70	85	60
в) звільнення за порушення трудової дисципліни	4	5	5	10	5	15

4. Порядок виконання роботи

4.1. Для проведення аналізу структури трудових ресурсів заповнити таблицю 7.2.

4.2. Для проведення аналізу руху робочої сили на підприємстві заповнити таблицю 7.3.

4.3. Виконати необхідні розрахунки, результати розрахунків занести в таблицю 7.3.

Таблиця 7.2

Структура трудових ресурсів підприємства

Категорії персоналу	Персонал основної діяльності					
	Минулий період		За планом		Фактично	
	кількість осіб	питома вага, %	кількість осіб	питома вага, %	кількість осіб	питома вага, %
Працівники основної діяльності всього						
у т.ч.:						
- робітники						
- службовці						
із них:						
- керівники						
- спеціалісти						

Таблиця 7.3

Рух робочої сили на підприємстві

Показник	Минулий період	Звітний період	Відхилення	
			абсолютне	%
1. Середньоспискова чисельність працівників, осіб				
2. Прийнято на роботу нових працівників протягом року				
3. Вибуло працівників				
у т.ч. з причин:				
а) призов до армії, вибуття на навчання, вихід на пенсію та з				

інших причин, передбачених законом				
б) з власного бажання				
в) звільнення за порушення трудової дисципліни				
4. Коефіцієнт обороту:				
— з приймання, %				
— зі звільнення, %				
5. Коефіцієнт плинності кадрів, %				
6. Коефіцієнт загального обороту, %				

5. Контрольні питання

- 5.1. Як проводиться аналіз структури працівників підприємства?
- 5.2. Як розраховується коефіцієнт обороту з прийому?
- 5.3. Як розраховується коефіцієнт обороту зі звільнення?
- 5.4. Як розраховується коефіцієнт плинності кадрів?
- 5.5. Як розраховується коефіцієнт загального обороту робочих кадрів?

Практична робота №8

Тема: Аналіз стану і динаміки основних виробничих засобів підприємства

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу стану і динаміки основних виробничих засобів на підприємстві.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.

- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній співпорядкованості.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Основні засоби служать матеріально-технічною базою виробництва, фундаментом його вдосконалення і розвитку. Цей процес відбувається як шляхом нарощування потенціалу основних засобів (екстенсивно), так і через підвищення ефективності їх використання (інтенсивно).

Аналіз основних засобів починають із визначення забезпеченості підприємства ними. Для цього необхідно з'ясувати, чи достатньо в підприємства основних засобів, яка їхня динаміка, склад, структура, технічний стан, яким є рівень виробництва та його організація.

Насамперед аналізують розподіл основних засобів підприємства на:

- основні виробничі засоби головного виду діяльності;
- основні виробничі засоби інших видів діяльності;
- засоби невиробничого призначення.

Для підвищення ефективності виробництва темпи зростання активної частини основних засобів мають випереджати темпи зростання пасивної їх частини, а зростання кількості машин і обладнання — темпи зростання інших видів активної частини основних засобів.

Методом порівняння звітних даних, які показують вартість основних засобів до загальної вартості, визначається їх структура. Порівнюванням структури основних засобів на початок і кінець звітного періоду можна виявити динаміку її змін і відхилень.

Для аналізу динаміки використовують коефіцієнти оновлення і вибуття. Ці коефіцієнти визначають за всіма основними засобами.

Коефіцієнт оновлення відображає інтенсивність введення в дію нових основних засобів. Його визначають шляхом співвідношення вартості засобів, що надійшли за аналізований період до їх загальної вартості на кінець року.

$$K_{\text{он}} = \text{ОЗ}_{\text{о}} / \text{ОЗ}_{\text{к}}$$

Коефіцієнт вибуття відображає ступінь інтенсивності вибуття засобів з виробництва. Його визначають як співвідношення вартості основних засобів, що вибули за певний період, до вартості основних засобів на початок періоду.

$$K_{\text{виб}} = \text{ОЗ}_{\text{в}} / \text{ОЗ}_{\text{п}}$$

Проаналізувавши динаміку та структуру основних засобів, необхідно розглянути їх технічний стан, від якого також значною мірою залежить збільшення випуску продукції.

Для характеристики технічного стану основних засобів використовують такі основні показники: коефіцієнт спрацювання (зносу), придатності, оновлення, вибуття та кілька інших (допоміжних) коефіцієнтів.

Коефіцієнт зносу характеризує ту частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Його розраховують як співвідношення суми зносу основних засобів до первісної вартості основних засобів на початок періоду.

$$K_{\text{зн}} = 3 / OЗ_{\text{п}}$$

Визначають на початок та на кінець звітнього періоду, а також вивчають його динаміку за кілька років.

Коефіцієнт придатності характеризує частку не перенесеної на створюваний продукт вартості. Його розраховують як співвідношення залишкової вартості основних засобів до початкової вартості основних засобів.

$$K_{\text{прид}} = OЗ_{\text{з}} / OЗ_{\text{п}}$$

У сучасних ринкових умовах дуже важливо звернути увагу на те, яка частка основних засобів здана або взята в оренду, яку земельну площу підприємство займає і наскільки доцільно використовує її.

3. Завдання

- 3.1. Проаналізувати наявність, рух та динаміку основних засобів.
- 3.2. Розрахувати коефіцієнти оновлення та вибуття основних засобів.
- 3.3. Проаналізувати знос основних засобів.
- 3.4. Розрахувати коефіцієнти зносу та придатності основних засобів.
- 3.3. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 8

Наявність, рух та динаміка основних засобів

Основні засоби	Наявність на початок звітнього періоду, тис.грн.			Надходження за звітний період, тис.грн			Вибуття за звітний період, тис.грн.		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1. Промислово-виробничі основні	1821	500	1000	250	50	150	90	30	150

засоби									
у тому числі: — активні засоби	953	350	580	225	40	100	75	25	75
2. Виробничі основні засоби інших галузей	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Невиробничі основні засоби	130	65	150	20	30	80	50	20	50
Усього	1951	565	1150	270	80	230	140	50	200

Таблиця 8.1.

Знос основних засобів

(тис.грн.)

Показник	На початок періоду			На кінець періоду		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
Первісна вартість основних засобів	1951	565	1150	2081	595	1180
Знос основних засобів за час їх експлуатації	700	200	450	762	220	530

4. Порядок виконання роботи.

4.1. Для проведення аналізу наявності, руху та динаміки основних засобів заповнити таблицю 8.2.

4.2. Провести розрахунки оновлення та вибуття основних засобів.

4.3. Для аналізу зносу основних засобів заповнити таблицю 8.3.

4.4. Провести розрахунок коефіцієнтів зносу та придатності основних засобів.

Таблиця 8.2.

Наявність, рух та динаміка основних засобів

Основні засоби	Наявність на початок звітної періоду		Надходження за звітний період		Вибуття за звітний період		Наявність на кінець звітної періоду		Абсолютне відхилення, тис.грн
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	
1. Промислово-виробничі основні засоби									
у тому числі: — активна частина									
2. Виробничі основні засоби інших галузей									
3. Невиробничі основні засоби									
Усього									

Таблиця 8.3

Аналіз зносу основних засобів

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна (+,-)
1. Первісна вартість основних засобів, тис.грн.			
2. Знос основних засобів за час їх експлуатації, тис.грн.			
3. Рівень зносу основних засобів,			

%			
4. Рівень придатності основних засобів, %			

5. Контрольні питання

- 5.1. Як проводиться аналіз складу, динаміки, структури і технічного стану основних засобів?
- 5.2. Які методи використовують при проведенні аналізу основних засобів?
- 5.3. Назвіть основні напрямки аналізу використання основних виробничих засобів.
- 5.4. Що характеризує та як розраховується коефіцієнт оновлення основних засобів?
- 5.5. Що характеризує та як розраховується коефіцієнт вибуття основних засобів?
- 5.6. Що характеризує та як розраховується коефіцієнт зносу основних засобів?
- 5.7. Що характеризує та як розраховується коефіцієнт придатності основних засобів?

Практична робота №9

Тема: Аналіз ефективності використання основних виробничих засобів підприємства

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу ефективності використання основних виробничих засобів на підприємстві.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.

- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Усі показники використання основних засобів звичайно поділяють на дві групи:

- показники екстенсивного використання;
- показники інтенсивного використання.

Показники першої групи характеризують роботу устаткування за часом або за кількістю (охопленням). Показники другої групи пов'язані з його виробітком, тобто визначають рівень використання потужності. Останні показники обов'язково мають одиниці виміру.

У процесі аналізу досліджуються склад і структура календарного фонду верстатного часу, співвідношення наявного, встановленого і діючого устаткування. Коефіцієнт змінності роботи дає змогу порівняти цей показник з планом, у динаміці та порівняно з іншими спорідненими підприємствами. За наявності інформації аналізують також склад і використання виробничих і допоміжних площ.

Особливу увагу завжди звертають на розрахунки та аналіз показників:

фондовіддача — виробництво продукції на 1 гривню основних засобів:

$$\Phi В = О П : \Phi,$$

де: ОП — обсяг продукції, грн;

Φ — середньорічна вартість основних виробничих засобів, грн.
фондомісткість — скільки в середньому (за вартістю) використовується на підприємстві основних виробничих засобів для випуску продукції вартістю в 1 гривню.

Фондовіддача є одним з основних факторів, які визначають обсяг продукції підприємства, тому необхідно проаналізувати, які фактори, у свою чергу, впливають на неї. Вплив факторів, можна відобразити з допомогою структурно-логічної схеми:

Рис.2. Структурно-логічна схема факторів, що впливають на фондовіддачу.

3. Завдання

- 3.1. Проаналізувати використання основних засобів.
- 3.2. Розрахувати фондовіддачу та інші розрахункові показники.
- 3.3. Розрахувати вплив факторів на обсяг товарної продукції:

- 3.3.1. З використанням ОВЗ,
- 3.3.2. З використанням виробничих площ,
- 3.3.3. З використанням кількості верстатів,
- 3.3.4. З використанням відпрацьованого часу.

3.4. Виявити резерви збільшення обсягу товарної продукції та розрахувати їхню величину.

3.5. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 9

Дані для аналізу використання основних засобів.

№	Показник	За планом			Фактично		
		I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1	Обсяг товарної продукції, тис.грн	1320	1500	1200	1323	1465	1250
2	Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис.грн	660	700	500	696,3	680	520
3	Виробничі площі, м ²	13200	15000	12500	13230	15100	12500
4	Кількість верстатів, одиниць	75	80	70	80	85	73
5	Кількість годин, відпрацьованих усіма верстатами за рік	150000	150000	150000	132300	140000	150500
6	З них у першу зміну	100000	100000	100000	94500	80000	100300

4. Порядок виконання роботи.

4.1. Для проведення аналізу заповнити таблицю 9.1.

4.2. Розрахувати необхідні розрахункові показники, результати розрахунків занести в таблицю.

4.3. Виконати розрахунок факторів на обсяг товарної продукції.

4.4. Звести резерви збільшення обсягу товарної продукції.

Таблиця 9.1.

Дані для аналізу використання основних засобів.

№	Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення
1	Обсяг товарної продукції, тис.грн			
2	Середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис.грн			
3	Виробничі площі, м ²			
4	Кількість верстатів, одиниць			
5	Кількість годин, відпрацьованих усіма верстатами за рік			
6	З них у першу зміну			
	Розрахункові показники			
7	Фондовіддача			
8	Кількість годин, відпрацьованих одним верстатом за рік			
9	Випуск продукції на одиницю площі, грн./м ²			
10	Середньорічний виробіток одного верстата, грн.			
11	Середній виробіток за 1 верстато-годину, грн.			
12	Коефіцієнт змінності			

5. Контрольні питання.

5.1. Які основні завдання аналізу використання основних засобів?

- 5.2. Які показники використовують для аналізу ефективності використання основних виробничих засобів?
- 5.3. Які фактори впливають на фондівдачу?
- 5.4. Як визначаються резерви збільшення фондівдачі і випуску продукції за рахунок факторів засобів праці?

Практична робота №10

Тема: Аналіз фактичної забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу фактичної забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній співпорядкованості.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Обов'язковою умовою стійкого виробничого процесу є своєчасне і повне забезпечення його необхідними матеріальними ресурсами.

Витрати сировини, матеріалів, палива, енергії, інших предметів праці займають найбільшу питому вагу серед поточних витрат на виробництво у більшості галузей виробничої сфери. Від того, як на

підприємстві здійснюється процес матеріально-технічного постачання і контроль за дотриманням режиму економії у кожному підрозділі, на кожному робочому місці, значною мірою залежать найважливіші показники роботи підприємства — обсяг виробництва, його рентабельність.

Аналіз стану забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами починається з перевірки розрахунків потреби в них на виробництво і реалізацію продукції та на інші цілі. Далі аналізують, наскільки в цілому підприємство забезпечене необхідними основними та допоміжними матеріалами, комплектуючими виробами, паливом, електричною енергією, тощо. Слід з'ясувати причини і визначити винних осіб, якщо по будь-яких позиціях викривалися факти недопостачання, які шкодили процесу виробництва.

Після цього аналізують якість придбаних матеріалів, комплектність і дотримання, передбачених угодами, термінів постачання та ритму.

3. Завдання

3.1. Провести аналіз фактичної забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами за обсягом.

3.2. Проаналізувати фактичну забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами за асортиментом.

3.3. Провести аналіз виконання плану постачання за структурою матеріальних ресурсів.

3.4. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 10

Дані для аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами

№	Матеріальні ресурси	Потреба з урахуванням залишків, тис.грн			Фактичні надходження, тис.грн.		
		I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1.	Сталь сортова холоднотягнута, т	152	100	164	161	97	150
2.	Сталь тонколистова оцинкована, т	660	540	682	540	560	670
3.	Прокат алюмінієвий, т	30	27	34	30	25	50
4.	Металеві вироби, т	720	647	730	755	650	750
5.	Пиломатеріали, м.куб.	950	870	970	900	880	1000
	Разом по підприємству :	2512	2184	2580	2386	2212	2620

4. Порядок виконання роботи.

- 4.1. Для проведення аналізу заповнити таблицю 10.1.
- 4.2. Провести необхідні розрахунки, результати розрахунків занести в таблицю.
- 4.3. Розрахувати коефіцієнт асортименту.
- 4.4. Провести аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами.

Забезпеченість підприємства основними видами сировини і матеріалів

№	Матеріальні ресурси	Потреба з урахуванням залишків, тис.грн.	Фактичні надходження, тис.грн.	Відхилення від плану, тис.грн. (+ , -)	% забезпеченості	Питома вага потреби,%	Питома вага фактичних надходжень, %	Відхилення питомої ваги, %	Зарахування у план, тис.грн.
1	Сталь сортова холодногнута								
2	Сталь тонколистова оцинкована, т								
3	Прокат алюмінієвий,т								
4	Металеві вироби,т								
5	Пиломатеріали ,м.куб.								
	Разом по підприємству :								

5. Контрольні питання

5.1. Як проводиться аналіз фактичної забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами ?

5.2. З якою метою проводиться аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами ?

5.3. Як визначити, чи забезпечене підприємство у повному обсязі матеріальними ресурсами ?

5.4. Як впливає не повна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами на випуск продукції ?

5.5. Як проводиться аналіз виконання плану постачання матеріальних ресурсів?

5.6. Як впливають відхилення у плані постачання на випуск продукції ?

Практична робота №11

Тема: Аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів на виробництво продукції

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу використання матеріальних ресурсів на виробництва продукції.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Недоліки у постачанні, зменшення обсягів матеріалів у поточних запасах можуть до певної міри компенсуватися економією їх у процесі виробництва. І навпаки, перевитрати матеріальних ресурсів та їх використання не за прямим призначенням спричиняють невиконання плану виробництва продукції при загальному задовільному матеріальному постачанні.

Аналіз використання матеріалів здійснюється за допомогою узагальнюючих показників *матеріаломісткості* або оберненого до неї показника *матеріаловіддачі*.

Матеріаломісткість продукції є вартісним показником, який відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну

гривню товарної продукції та розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості товарної продукції.

Матеріаловіддача продукції характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів та розраховується як відношення вартості товарної продукції до суми матеріальних витрат:

$$M_v = 1/M_m$$

Ці показники можна розрахувати в цілому по всій товарній продукції, а також по окремих виробках. Слід вивчити зміну цього показника в динаміці та порівняно з іншими підприємствами, врахувати галузеві особливості формування витрат і сконцентрувати увагу на з'ясуванні причин зміни цих показників і можливих резервів економії. У процесі аналізу використовують як допоміжні показники рівня відходів і браку продукції, коефіцієнт корисного використання сировини, норми витрат матеріалів, палива, енергії на окремі вироби.

Досліджуючи зміну норм витрат матеріальних ресурсів, слід ураховувати, що головні причини, які зумовлюють поступове їх зниження, такі:

- конструктивне поліпшення виробів, у тому числі спрощення;
- удосконалення технології виробництва;
- повторне використання відходів виробництва;
- коригування рецептур;
- зменшення частки кінцевого браку продукції;
- зміна якості споживаних матеріалів (сировини), а також вироблюваної продукції;
- інші.

Під час аналізу слід оцінити обґрунтованість самих норм, своєчасність їх перегляду. Сучасне нормативне господарство —

важлива умова для ощадливого використання ресурсів. Тому прискіпливий аналіз якості норм і засад їх формування допомагає запобігти зайвим витратам ресурсів і тим самим істотно поліпшує ефективність роботи підприємства.

При проведенні аналізу дуже часто виявляються факти заміни матеріалів, випадки, коли деякі допоміжні матеріали зовсім не використовуються. Причинами цих явищ можуть бути нестача цих матеріалів, суттєвий брак часу в процесі виробництва, прагнення до здешевлення виробництва. Такі заміни найчастіше завдають шкоди виробництву, наприклад погіршують якість виробів, і репутацію фірми.

3. Завдання

3.1. За вихідними даними (табл.6):

3.1.1. Проаналізувати використання матеріалів.

3.1.2. Розрахувати вплив факторів на виробництво продукції з використанням показника матеріаломісткості продукції та з використанням показника матеріаловіддачі.

3.1.3. Зробити свої висновки.

3.2. За вихідними даними (табл.6.1):

3.2.1. Проаналізувати використання матеріальних ресурсів.

3.2.2. Розрахувати вплив факторів на обсяг виробництва продукції.

3.2.3. Виявити резерви виробництва.

3.2.3. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 11

Загальні дані щодо використання матеріалів

Показник	За планом			Фактично		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1. Товарна продукція, тис.грн.	1320	1500	1000	1323	1550	980
2. Витрати основних матеріалів, тис.грн.	708	1000	750	860	1100	690

Таблиця 11.1

Дані для аналізу використання матеріальних ресурсів

Показник	За планом			Фактично		
	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант	I-й варіант	II-й варіант	III-й варіант
1. Обсяг виробництва продукції, шт	2000	1200	1500	2400	1235	1350
2. Залишок металу на початок року, т	100	20	50	160	25	20
3. Надійшло металу за рік, т	940	970	1000	980	990	950
4. Використано металу: всього, т	1000	982	950	1080	1003	970
у тому числі:						
— на виробництво основної продукції	1000	960	900	960	950	950
— на інші потреби	—	22	50	120	53	20

4. Порядок виконання роботи.

4.1. Для виконання завдання 3.1 заповнити таблицю 11.2.

4.2. Розрахувати вплив факторів.

4.3. Для виконання завдання 3.2 заповнити таблицю 11.3.

4.4. Розрахувати вплив факторів на обсяг виробництва.

Таблиця 11.2

Загальні дані щодо використання матеріалів

Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення
1. Товарна продукція, тис.грн.			
2. Витрати основних матеріалів, тис.грн.			
3. Матеріаловіддача			
4. Матеріаломісткість продукції			

Таблиця 11.3

Аналіз використання матеріальних ресурсів

Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення
1. Обсяг виробництва продукції, шт			
2. Залишок металу на початок року, т			
3. Надійшло металу за рік, т			
4. Використано металу: всього, т			
у тому числі:			
— на виробництво основної продукції			
— на інші потреби			
5. Залишок металу на кінець року, т			
6. Норма витрат на одиницю продукції, т			
7. Вихід продукції з 1т металу, шт			

5. Контрольні питання.

- 5.1. Які основні завдання аналізу матеріальних ресурсів?
- 5.2. Яка мета проведення аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів?
- 5.3. Які показники використання сировини, матеріалів Ви знаєте?
- 5.4. Які фактори впливають на використання матеріальних ресурсів?
- 5.5. Назвіть можливі резерви зростання товарної продукції за рахунок ефективнішого використання матеріальних ресурсів.

Практична робота №12

Тема: Аналіз реалізації продукції

Мета: Навчитися оцінювати ступінь виконання плану і динаміки реалізації продукції, визначати вплив факторів на зміну величини основних показників аналізу реалізації продукції.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності.
- 1.5. Зробити необхідні розрахунки.
- 1.6. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.7. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.8. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

У міру насичення ринку та посилення конкуренції вже не виробництво визначає обсяг продажу, а навпаки, можливий обсяг продажу є основою розробки виробничої програми. Підприємство має

виробляти тільки ті товари і в такому обсязі, котрі воно може реально й прибутково реалізувати.

Темпи зростання обсягу реалізації продукції безпосередньо впливають на величину витрат, прибуток і рентабельність підприємства. Тому аналіз показників реалізації має важливе значення. Його основні завдання:

- оцінка рівня виконання плану (прогнозу) та динаміки реалізації продукції;

- визначення впливу різних факторів на зміну величини цих показників;

- розробка заходів для збільшення обсягів реалізації продукції.

Обсяг реалізації продукції визначається за відвантаженою покупцям продукцією і може виражатися в порівнянних, планових та діючих цінах. За умов ринкової економіки цей показник набуває першочергового значення. Реалізація продукції — це ланка зв'язку між виробником і споживачем. Від того, як продається продукція, який попит на неї на ринку, залежить і обсяг її виробництва.

Важливе значення для оцінки виконання планів мають також **натуральні показники обсягів реалізації продукції** (штуки, метри, тонни та ін.). Їх використовують для аналізу обсягів реалізації продукції за окремими видами та групами однорідної продукції.

Аналіз починається з вивчення динаміки реалізації продукції за кілька років, а також по кварталах і місяцях звітного року. Необхідно дати оцінку виконанню плану з обсягу реалізації в цілому, по окремих групах видів продукції, зонах реалізації тощо.

Обов'язково слід зіставити обсяги виробництва, відвантаження та реалізації, визначити основні причини можливих розбіжностей цих показників (рис.3)

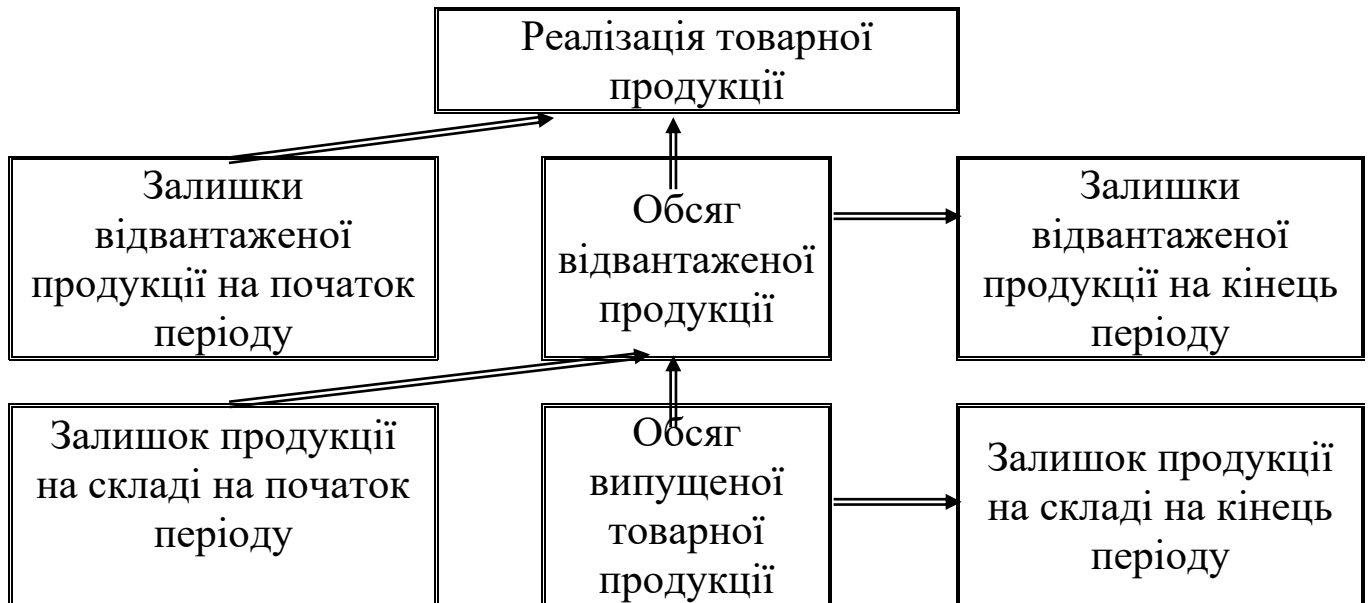

Рис. 3. Схема зв'язку між показниками товарної продукції, обсягу відвантаженої продукції та реалізованої товарної продукції.

Вивчивши динаміку та виконання плану реалізації продукції, необхідно встановити фактори зміни її обсягу.

Для глибокого аналізу проблем, що пов'язані з реалізацією продукції, слід перейти до детального розгляду дії всього комплексу факторів, які можуть впливати на кінцевий обсяг реалізації продукції (рис.4).

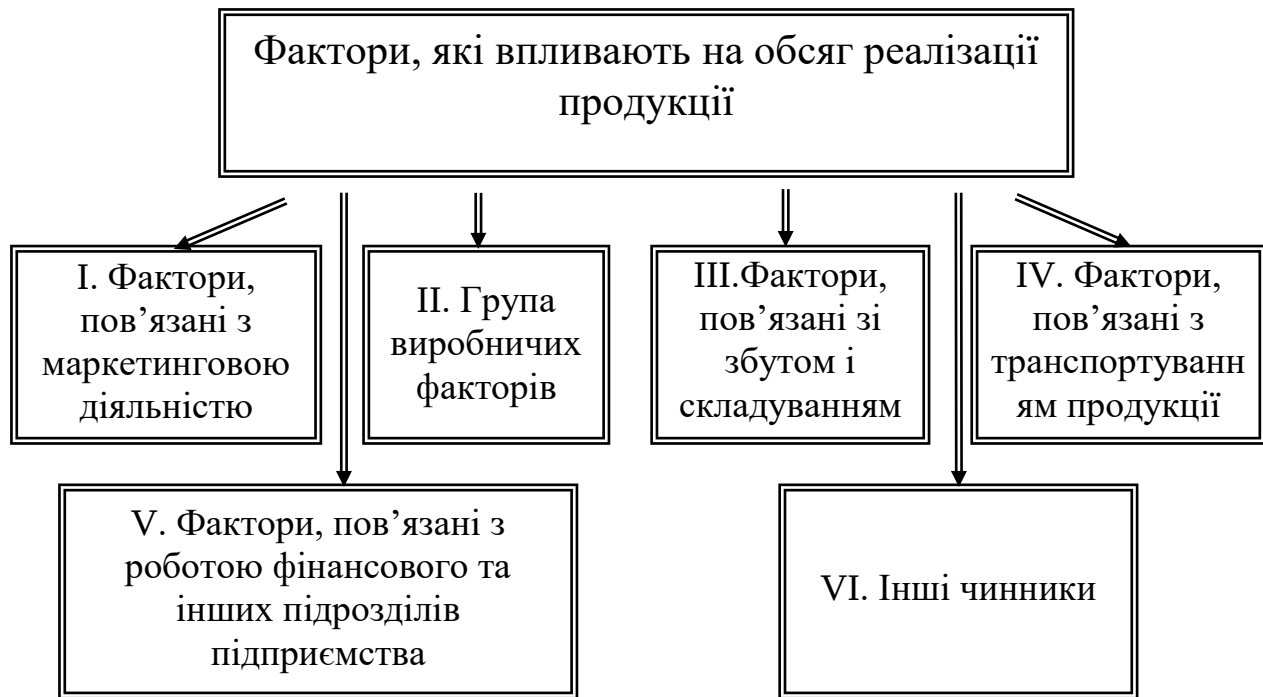

Рис.4. Фактори, які впливають на обсяг реалізації продукції.

Рис. 5. Класифікація внутрішньовиробничих резервів збільшення обсягу виробництва та реалізації продукції.

Закінчуючи аналіз показників реалізації продукції, необхідно визначити резерви і здійснити підрахунок їх величини (рис.5).

3. Завдання

- 3.1. Провести аналіз реалізації продукції, робіт, послуг підприємства.
- 3.2. Визначити чинники та механізм їх впливу на обсяги реалізації, здійснити факторний аналіз.
- 3.3. З'ясувати коло факторів, що спричиняють зміни обсягів реалізації.
- 3.4. Вказати, які на Вашу думку, причини по надпланових залишків, несвоєчасної оплати відвантаженої продукції.
- 3.5. Вказати можливі резерви збільшення обсягу реалізації продукції.
- 3.6. Зробити відповідні висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 12

Баланс товарної продукції

тис.грн.

№	Показник	І-й варіант		ІІ-й варіант		ІІІ-й варіант	
		За планом	Фактично	За планом	Фактично	За планом	Фактично
1	Залишки нереалізованої продукції на початок періоду :						
	— на складах	100	120	150	130	130	150
	— товарів відвантажених	200	240	220	200	220	260
	Разом						
2	Випуск товарної продукції	1320	1323	1500	1550	1400	1420
3	Реалізація						

	товарної продукції						
4	Залишки нереалізованої продукції на кінець періоду:						
	— на складах	80	140	170	150	130	165
	— товарів відвантажених	250	300	220	280	270	295
	Разом						
5	Зміна залишків нереалізованої продукції впродовж звітнього періоду						

4. Порядок виконання роботи

4.1. Для проведення аналітичних розрахунків заповнити таблицю 12.1.

4.2. Провести розрахунки, дані занести в таблицю.

4.3. Заповнити таблицю 12.2.

4.4. Розробити схему зв'язку між показниками товарної продукції, обсягу відвантаженої продукції та реалізованої товарної продукції за фактичними даними.

Таблиця 12.1

Баланс товарної продукції

тис.грн.

№	Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	Вплив на обсяг реалізації
1	Залишки нереалізованої продукції на початок періоду :				
	— на складах				
	— товарів				

	відвантажених				
	Разом				
2	Випуск товарної продукції				
3	Реалізація товарної продукції				
4	Залишки нереалізованої продукції на кінець періоду:				
	— на складах				
	— товарів відвантажених				
	Разом				
5	Зміна залишків нереалізованої продукції впродовж звітної періоду				

Таблиця 12.2

Показники випуску, відвантаження та реалізації продукції

тис.грн.

№	Показник	За планом	Фактично	Абсолютне відхилення	Вплив на обсяг реалізації
1	Товарна продукція				
2	Зміна залишків продукції на складі				
3	Обсяг відвантаженої продукції				
4	Зміна залишків товарів відвантажених				
5	Обсяг реалізації товарної продукції				

5. Контрольні питання

- 5.1. Якими джерелами інформації користуються при аналізі обсягу реалізації?
- 5.2. Назвіть напрями аналізу обсягу реалізації.
- 5.3. Які фактори впливають на обсяг реалізації?
- 5.4. Які резерви збільшення обсягу реалізації?

Практична робота №13

Тема: Формування доходів, витрат і прибутків підприємства

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу доходів, витрат і прибутків підприємства.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності, зробити необхідні розрахунки.
- 1.5. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.6. Занотувати в зошит результати аналізу.
- 1.7. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

На підприємстві використовуються такі *показники фінансових результатів*:

- доходи від реалізації продукції;
- доходи від інших операцій;
- доходи від надзвичайних операцій;

- прибуток на одиницю продукції;
- прибуток від реалізації продукції;
- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від звичайної діяльності;
- прибуток від надзвичайних подій;
- оподаткований прибуток;
- чистий прибуток.

Існують ще *інші види прибутків*:

- прибуток від реалізації цінних паперів;
- неоподаткований прибуток (пільговий);
- нерозподілений прибуток.

Перші два види прибутку відображаються в ж/о № 15, останній - в балансі.

У зв'язку з реформуванням бухгалтерського обліку і застосуванням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) дещо змінилося традиційне розуміння таких понять, як доходи, витрати, відшкодування. Так, стаття «Доходи (виручка) від реалізації» формується від реалізації готової продукції, товарів, робіт і послуг, доходів від страхової діяльності. Тут також відображаються суми знижок, наданих покупцям.

Аналіз названих доходів можна проводити як за видами (групами) продукції, товарів, робіт, послуг, так і за видами організацій збуту.

У формуванні прибутків значну роль відіграють відрахування від доходів, прибутків.

Відрахування від доходів існують такі:

- податок на додану вартість;
- акцизний збір;

- інші відрахування з доходу (знижки, повернення товарів тощо).

Відрахування від прибутку – це податок на прибуток від звичайної діяльності і податки з надзвичайного прибутку.

3. Завдання

За вихідними даними (табл. 13.1.) провести аналіз структури доходів.

За вихідними даними (табл. 13.2.) провести аналіз структури витрат і відрахувань.

Виходячи з наявних доходів і витрат розрахувати прибуток підприємства.

Зробити свої висновки .

Вихідні дані:

Таблиця 13.1

Дані для аналізу структури доходів, тис. грн.

Показник	За минулий рік	За звітний рік	
		за планом	Фактично
Дохід (виручка) від реалізації продукції	600	750	840
Операційні доходи	2	4	10
Дохід від участі в капіталі	20	15	10
Інші фінансові доходи	5	6	7
Інші доходи від звичайної діяльності	10	8	5
Надзвичайні доходи	10	7	6

Дані для аналізу структури витрат і відрахувань, тис. грн.

Показник	За минулий рік	За звітний рік	
		за планом	Фактично
1. Податок на додану вартість	100	130	140
2. Акцизний збір	42	45	58
3. Інші відрахування з доходу	18	15	22
4. Собівартість реалізованої продукції	400	430	450
5. Адміністративні витрати	40	40	52
6. Витрати на збут	12	11	10
7. Інші операційні витрати	6	7	8
8. Фінансові витрати	12	10	9
9. Втрати від участі в капіталі	1	1	—
10. Інші втрати	11	6	3
11. Податок на прибуток від звичайної діяльності	—	25	36
12. Надзвичайні відрахування	3	10	10
Усього витрат і відрахувань	642	695	798

4. Порядок виконання роботи.

- 4.1. Для виконання завдання 3.1 заповнити таблицю 13.3.
- 4.2. Для виконання завдання 3.2. заповнити таблицю 13.4.
- 4.3. Для виконання завдання 3.3. заповнити таблицю 13.5.

Таблиця 13.3.

Аналіз структури доходів, тис. грн.

Показник	За минулий рік		За звітний рік			Відхилення		Темп зростання %
	сума	питома вага, %	за планом	Фактично		від плану	від минулого року	
				сума	питома вага, %			
Дохід (виручка) від реалізації продукції								
Операційні доходи								
Дохід від участі в капіталі								
Інші фінансові доходи								
Інші доходи від звичайної діяльності								
Надзвичайні доходи								
Усього доходів								

Таблиця 13.4.

Аналіз структури витрат і відрахувань, тис. грн.

Показник	За минулий рік		За звітний рік			Відхилення		Темп зростання %
	сума	питома вага, %	за планом	Фактично		від плану	від минулого року	
				сума	питома вага, %			
1. ПДВ								
2. Акцизний збір								
3. Інші відрахування з доходу								
4. Собівартість реалізованої продукції								
5.Адміністративні витрати								
6. Витрати на збут								
7. Інші операційні витрати								
8. Фін. витрати								
9. Втрати від участі в капіталі								
10. Інші втрати								
11. Податок на прибуток від зв. діяльності								
12.Надзвичайні відрахування								
Усього витрат і відрахувань								

Прибуток підприємства, тис. грн.

Показник	За минулий рік	За звітний рік	Абсолютне відхилення
1. Прибуток від реалізації продукції (валовий дохід)			
2. Прибуток від операційної діяльності			
3. Прибуток від звичайної діяльності			
3. Усього прибутку до оподаткування (ряд. 1+ ряд. 2 + ряд. 3)			
5. Податок на прибуток			
6. Усього прибутку від звичайної діяльності (ряд. 4 - ряд. 5)			
7. Прибуток від надзвичайних подій			
8. Податки на прибуток від надзвичайних подій			
9. Чистий прибуток (ряд. 6 - ряд. 7)			

5. Контрольні питання.

1. Які завдання ставляться перед аналізом прибутку підприємства?
2. Назвіть джерела інформації для аналізу прибутку та охарактеризуйте їх.
3. Поясніть, як формується прибуток підприємства.

4. Що таке прибуток, одержаний від звичайної діяльності?
5. Що таке чистий прибуток?
6. Назвіть фактори, які впливають на прибуток від реалізації.

Практична робота №14

Тема: Аналіз собівартості за калькуляційними статтями витрат

Мета: Формування вмінь і навиків проведення аналізу собівартості за калькуляційними статтями витрат.

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності, зробити необхідні розрахунки.
- 1.5. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.6. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.7. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Важливим аспектом оцінки результатів роботи підприємства, спрямованої на мінімізацію витрат на виробництво і реалізацію продукції, є аналіз собівартості виробленої продукції за калькуляційними статтями витрат. Саме такий аналіз дає змогу визначити конкретні напрямки подальшого пошуку резервів зниження собівартості продукції.

3. Завдання

- 3.1. На основі вихідних даних обчислити відхилення (економію(-), перевитрати (+)).

3.2. Провести аналіз собівартості.

3.3. Зробити свої висновки.

Таблиця 14

Вихідні дані:

Стаття витрат	Планова собівартість планового обсягу продукції	Фактично випущена товарна продукція		Відхилення (Економія(-), перевитрати(+))	
		За плановою собівартістю	За фактичною собівартістю	Сума	% до підсумку
1	2	3	4	5	6
Сировина і матеріали (за вирахуванням вартості відходів, що повертаються)	4525,6	4285,9	4576,5		
Покупні вироби, напівфабрикати, послуги сторонніх організацій виробничого характеру	4241,0	3824,9	3870,0		
Паливо та енергія на технологічні цілі	---	---	---	---	---
Разом прямих матеріальних витрат					
Основна заробітна плата основних виробничих робітників	2603,9	2071,4	2144,8		
Додаткова заробітна плата основних виробничих робітників	650,0	567,0	712,2		
Відрахування на соціальні заходи, пов'язані з виплатою заробітної плати основним виробничим робітникам	1545,7	1253,2	1357,1		
Разом прямої заробітної плати основних виробничих робітників з відрахуваннями					
Витрати на підготовку й освоєння виробництва	---	---	---	---	---
Витрати на утримання та експлуатацію устаткування	2589,2	2500,5	2614,9		
Загальновиробничі витрати	2810,6	2810,6	2686,5		
Загальногосподарські витрати	2130,0	2130,0	1723,7		

Разом витрати на обслуговування виробництва та управління					
Втрати від браку	---	---	230,4		
Інші виробничі витрати	130,0	48,5	46,2		
Виробнича собівартість продукції					
Позавиробничі (комерційні) витрати	146,0	136,0	142,7		
Повна собівартість товарної продукції					

4. Порядок виконання роботи

- 4.1. Для проведення аналізу заповнити таблицю 14.
- 4.2. Зробити свої висновки.

5. Контрольні питання

- 5.1. Які завдання розв'язують при аналізі собівартості продукції?
- 5.2. Які показники собівартості та джерела інформації Ви знаєте?
- 5.3. Які статті собівартості треба піддавати поглибленому аналізу з метою пошуку резервів економії витрат на виробництво?
- 5.4. Назвіть можливі причини перевитрат по окремим статтям калькуляції собівартості продукції.

Практична робота № 15

Тема: Аналіз фінансової стійкості підприємства

Мета: Навчитися оцінювати фінансовий стан підприємства та дослідити абсолютні показники фінансової стійкості

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.

1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності, зробити необхідні розрахунки.

1.5. Порівняти інформацію, зробити аналіз.

1.6. Занотувати у зошит результати аналізу.

1.7. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Фінансова стійкість підприємства формується насамперед під впливом рентабельності його діяльності.

Найбільш загальним показником фінансової стійкості є надлишки та нестатки джерел засобів для формування оборотних активів, що розраховується як різниця величини джерел засобів і відповідної величини запасів і витрат. Загальна величина запасів і витрат підприємства дорівнює підсумку розділу II активу балансу.

Під час аналізу використовують декілька показників, що відображають різний ступінь охоплення засобів, показаних у балансі.

1. Наявність власних оборотних засобів:

$$ОЗ_{вл} = Д_{влк} - А_{н} ,$$

де: $ОЗ_{вл}$ — власні оборотні засоби;

$Д_{влк}$ — джерела власного капіталу (розділ I пасиву балансу);

$А_{н}$ — необоротні активи (розділ I активу балансу).

2. Наявність власних і довгострокових зобов'язань джерел формування запасів і витрат:

$$ОЗ_{влд} = (Д_{влк} + Д_{к}) - А_{н} ,$$

де: $Д_{к}$ — довгострокові зобов'язання.

3. Загальна величина головних джерел формування запасів і витрат:

$$ОЗ = (Д_{влк} + Д_{к} + К_{кр}) - А_{н} ,$$

де: $ОЗ$ — загальна величина джерел формування запасів і витрат;

$K_{кр}$ — короткострокові кредити і позикові засоби.

Кожний із наведених показників наявності джерел формування запасів і витрат має бути зменшений на суму іммобілізації оборотних активів.

Цим трьома показниками наявності формування запасів і витрат відповідають три показники забезпеченості запасів і витрат джерелами їх формування.

Це:

надлишок(+) або нестаток(-) власних оборотних засобів:

$$\Delta OZ_{вл} = OZ_{вл} - A_o ,$$

де: A_o — запаси і витрати;

надлишок(+) або нестаток(-) власних і довгострокових зобов'язань джерел формування запасів і витрат:

$$\Delta OZ_{влд} = OZ - A_o ,$$

надлишок(+) або нестаток(-) загальної величини головних джерел формування запасів і витрат:

$$\Delta OZ = OZ - A_o .$$

Розрахунки трьох показників забезпеченості запасів і витрат джерелами їх формування дають змогу класифікувати фінансові ситуації за ступенем їх стійкості.

При ідентифікації типу фінансової ситуації використовують тримірний показник.

Можливе визначення чотирьох типів фінансових ситуацій:

1. Абсолютна стійкість фінансового стану, яка задається такими умовами:

$$\begin{cases} \Delta \text{ОЗвл} \geq 0 \\ \Delta \text{ОЗвлд} \geq 0 \\ \Delta \text{ОЗ} \geq 0 \end{cases}$$

Ця ситуація, якщо виразити її через тримірний показник, буде — 1,1,1.

2. Нормальна стійкість фінансового стану підприємства, яка гарантує його платоспроможність:

$$\begin{cases} \Delta \text{ОЗвл} < 0 \\ \Delta \text{ОЗвлд} \geq 0 \\ \Delta \text{ОЗ} \geq 0 \end{cases}$$

Ця ситуація — 0,1,1.

3. Нестійкий фінансовий стан пов'язаний з порушенням платоспроможності, за якої ще існує можливість установа рівноваги за рахунок поповнення джерел власних засобів і збільшення оборотних засобів, а також додаткового залучення довгострокових кредитів і позикових засобів:

$$\begin{cases} \Delta \text{ОЗвл} < 0 \\ \Delta \text{ОЗвлд} < 0 \\ \Delta \text{ОЗ} \geq 0 \end{cases}$$

Ця ситуація — 0,0,1.

4. Кризовий фінансовий стан, при якому підприємство перебуває на межі банкрутства, — грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення і дебіторська заборгованість підприємства не покривають його кредиторської заборгованості:

$$\begin{cases} \Delta \text{ОЗвл} < 0 \\ \Delta \text{ОЗвлд} < 0 \\ \Delta \text{ОЗ} < 0 \end{cases}$$

Ця ситуація — 0,0,0.

3. Завдання.

3.1. Використовуючи дані балансу підприємства, визначити основні показники фінансової стійкості підприємства.

3.2. Ідентифікувати тип фінансової ситуації, використовуючи тримірний показник.

3.3. Зробити свої висновки.

Вихідні дані:

Таблиця 15.

Баланс підприємства в агрегатованому вигляді.

АКТИВ	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	ПАСИВ	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
I.Необоротні активи	4260	10186	I.Власний капітал	7604	13438
II. Оборотні активи	4984	5438	II. Забезпечення наступних витрат і платежів	44	12
У тому числі:			III. Довгострокові зобов'язання	440	600
— запаси	3460	3976	IV. Поточні зобов'язання	1156	1494
— векселі одержані	300	340	Утому числі:		
— дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	600	640	— короткострокові кредити банку	240	380
— дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	124	30	— поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	40	40
— поточні фінансові інвестиції	100	40	— векселі видані	120	260
— грошові кошти та інші активи	400	412	— кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	500	450
III. Витрати майбутніх періодів	100	140	— поточні зобов'язання за розрахунками та інші	256	364
			V. Доходи майбутніх періодів	100	220
Баланс	9344	15764	Баланс	9344	15764

4. Порядок виконання роботи.

4.1. Для проведення аналітичних розрахунків заповнити таблицю 15.1.

4.2. Розрахунки всіх показників виконати в табличній формі, відмітивши методику їх обчислення.

Таблиця 15.1.

Показники фінансової стійкості.

Показник	Методика розрахунку	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Зміна за період (+,-)
1. Джерела власних засобів				
2. Основні засоби та ін.				
3. Наявність власних оборотних засобів				
4. Довгострокові кредити та залучені засоби				
5. Наявність власних засобів і довгострокових джерел формування запасів і витрат				
6. Короткострокові кредити та зобов'язання				
7. Загальна величина основних джерел формування запасів				
8. Загальна величина запасів				
9. Надлишок (+) або нестаток (-) власних оборотних засобів				
10. Надлишок (+) або нестаток (-) власних і довгострокових залучених джерел формування запасів і витрат				
11. Надлишок (+) або нестаток (-) загальної величини основних джерел формування запасів і витрат				
12. Тримірний показник фінансової ситуації				

5. Контрольні питання.

5.1. Як оцінюється фінансовий стан підприємства?

5.2. Назвіть найбільш загальний показник фінансової стійкості підприємства.

5.3. Які показники використовують під час аналізу фінансової стійкості підприємства?

5.4. Як ідентифікують тип фінансової ситуації, що склалася на підприємстві?

Практична робота № 16

Тема: Аналіз ліквідності та платоспроможності балансу підприємства

Мета: Навчитися аналізувати ліквідність балансу та визначати платоспроможність підприємства

1. Хід роботи

- 1.1. Чітко усвідомити мету роботи.
- 1.2. Ознайомитися із запропонованим для аналізу матеріалом.
- 1.3. Уважно вивчити завдання.
- 1.4. Розмістити інформацію в певній послідовності, зробити необхідні розрахунки.
- 1.5. Порівняти інформацію, зробити аналіз.
- 1.6. Занотувати у зошит результати аналізу.
- 1.7. Підготуватись до усного звіту про виконану роботу.

2. Теоретичне обґрунтування

Аналіз ліквідності балансу стає необхідним в умовах ринкових відносин через посилення конкурентної боротьби та необхідності визначення платоспроможності підприємства

Платоспроможність підприємства — це його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання.

Ліквідність балансу — це ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші

повинен відповідати терміну погашення зобов'язань. Ліквідність балансу залежить від співвідношення різних за ліквідністю активів. Суттєвим при цьому є й терміни відповідних зобов'язань.

Залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові засоби, активи підприємства поділяють на такі групи:

- **найбільш ліквідні активи (A1)** — до них належать усі статті грошових засобів підприємства і короткострокові фінансові вкладення (надійні цінні папери);
- **швидко реалізовувані активи (A2)** — дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (у випадку, коли виявлено іммобілізацію за статтями інших дебіторів та інших оборотних активів, підсумки швидко реалізовуваних активів зменшуються на цю величину);
- **повільно реалізовувані активи (A3)** — статті розділу II активу “Запаси”, а також статті з розділу III активу балансу;
- **важко реалізовувані активи (A4)** — статті розділу I активу “Основні засоби і вкладення” за винятком статей, включених до попередньої групи.

Пасиви балансу групуються за ступенем терміновості їх оплати:

- **найбільш термінові зобов'язання (П1)** — до них належать короткострокова кредиторська заборгованість за розділом IV пасиву, а також поточні зобов'язання за розрахунками;
- **короткострокові пасиви (П2)** — короткострокові кредити та поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, — розділ IV пасиву, крім статей, включених до попередньої групи;
- **довгострокові пасиви (П3)** — довгострокові кредити і зобов'язання й суми в розділі II пасиву “Забезпечення наступних витрат і платежів”.

— **постійні пасиви (П4)** — Статті розділу I пасиву “Власний капітал”, розділ V пасиву “Доходи майбутніх періодів”. Для загального балансу активу і пасиву підсумки цієї групи зменшуються на суму іммобілізації оборотних засобів за статтями розділу II активу.

Для визначення ліквідності балансу треба зіставити підсумки наведених даних за активом і пасивом. Баланс вважається абсолютно ліквідним, коли має місце така ситуація:

$$\begin{cases} A 1 \geq П 1 \\ A 2 \geq П 2 \\ A 3 \geq П 3 \\ A 4 \geq П 4 \end{cases}$$

Зіставлення найбільш ліквідних засобів і швидко реалізовуваних активів з найбільш терміновими зобов’язаннями і короткостроковими пасивами дають змогу визначити поточну ліквідність. Порівняння повільно реалізовуваних активів з довгостроковими пасивами відображають перспективну ліквідність.

3. Завдання.

- 3.1. Розрахувати показники ліквідності балансу підприємства.
- 3.2. Провести аналіз ліквідності балансу.
- 3.3. Зробити свої висновки, та порівняти їх з висновками про фінансовий стан підприємства (практична робота №15).

Вихідні дані:

Баланс підприємства (дивись практичну роботу №15 табл.15).

4. Порядок виконання роботи.

- 4.1. На основі балансу підприємства заповнити таблицю 16
- 4.2. Провести необхідні розрахунки.

Показники ліквідності балансу.

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Платіжний надлишок (+), нестаток (-)		У % до величини групи пасиву	
						На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На початок звітного періоду (7:5·100)	На кінець звітного періоду (8:6·100)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Найбільш ліквідні активи			1. Найбільш термінові зобов'язання						
2. Швидко реалізовувані активи			2. Короткострокові пасиви						
3. Повільно реалізовувані активи			3. Довгострокові пасиви						
4. Важко реалізовувані активи			4. Постійні пасиви						
Баланс (1+2+3+4)			Баланс (1+2+3+4)					X	X

5. Контрольні питання.

- 5.1. Що розуміють під ліквідністю балансу?
- 5.2. Що розуміють під платоспроможністю підприємства?
- 5.3. Чим відрізняються ліквідність балансу та ліквідність активів?
- 5.4. На які групи поділяють активи підприємства, залежно від ступеня ліквідності?
- 5.5. Яким чином групуються пасиви балансу?
- 5.6. Як визначається поточна ліквідність?
- 5.7. Як визначається перспективна ліквідність?

Список рекомендованої літератури:

1. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський М.І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2003. - 556 с.
2. Економічний аналіз діяльності підприємств агропромислового комплексу: Навч. посіб. - 2-ге вид., перероб. - Суми: ВТД "Університетська книга", 2006. - 240 с.
3. Фінансовий аналіз бізнесу: Навчальний посібник. - Полтава: ІнтерГрафіка, 2004.-288 с.
4. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2005. - 365 с.
5. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — К.: КНЕУ, 2001. — 540 с.
6. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2000. — 263 с.
7. Черниш С.С. Економічний аналіз/Навчальний посібник. — Київ.: Центр учбової літератури, 2023.
8. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: Навчальний посібник/за ред. К.Ковальчука— Київ.: Центр учбової літератури, 2022.
9. Економічний аналіз. Конспект лекцій для здобувачів ФПО усіх спеціальностей денної форми здобуття освіти / уклад. В.І Пиц, О. О. Гончаренко. —Ковель : ВСП «КПЕФК ЛНТУ, 2024.— 66 с.

Зміст:

Вступ.....	3
Практична робота № 1.	
Елімінування як метод розрахунку впливу факторів. Спосіб ланцюгових підстановок.....	4
Практична робота № 2.	
Елімінування як метод розрахунку впливу факторів. Спосіб абсолютних різниць.....	10
Практична робота № 3.	
Аналіз асортименту і структури випуску продукції.....	13
Практична робота № 4.	
Аналіз використання робочого часу робітниками підприємства..	18
Практична робота № 5.	
Аналіз впливу зміни чисельності робітників і продуктивності праці на обсяг товарної продукції.....	22
Практична робота № 6.	
Аналіз впливу трудових факторів на виконання програми випуску продукції. Підрахунок резервів збільшення обсягу продукції за рахунок факторів праці.....	25
Практична робота № 7.	
Аналіз чисельності, складу та руху робочої сили на підприємстві.....	29
Практична робота № 8.	
Аналіз стану і динаміки основних виробничих засобів підприємства.....	34

Практична робота № 9.

Аналіз ефективності використання основних виробничих засобів підприємства.....	40
--	----

Практична робота № 10.

Аналіз фактичної забезпеченості підприємства матеріальним ресурсами.....	45
--	----

Практична робота № 11.

Аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів на виробництво продукції.....	49
---	----

Практична робота № 12.

Аналіз реалізації продукції.....	54
----------------------------------	----

Практична робота № 13.

Формування доходів, витрат і прибутків підприємства.....	61
--	----

Практична робота № 14.

Аналіз собівартості за калькуляційними статтями витрат.....	68
---	----

Практична робота № 15.

Аналіз фінансової стійкості підприємства.....	70
---	----

Практична робота № 16

Аналіз ліквідності та платоспроможності балансу підприємства..	76
--	----

Список рекомендованої літератури.....	80
---------------------------------------	----

Економічний аналіз [Текст]: методичні вказівки до практичних занять для здобувачів освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» /уклад. В.І.Пиц, О.О.Гончаренко. – Ковель: ВСП «КПЕФК ЛНТУ», 2024. – 84 с.

Комп'ютерний набір

Пиц В.І.

Редактор

Гончаренко О.О.

